

קונכיות הים התיכון

Mediterranean Seashells

אלול התשפ"ג • 9/2022 • 1137

ארגמן היו סמל יוקרה בעולם העתיק, וברומא כמות הארגמן בבגד סימלה את המעמד החברתי של הלוש אותו. השחלת המקראית, אשר שימשה בקטורת, הופקה כנראה מהגולל החוסם את פתח קונכיית החילזון. את הגולל נהגו לשרוף, ובאופן זה הוא הדיף ריחות נעימים.

חצוצרה אצילה *Charonia variegata*

בעולם העתיק, קונכיות גדולות שימשו לחצוצרות בכך שקדקודן הוסר ונשפו דרכן. קונכיות של חילזון החצוצרה נמצאו באתרים בני 6,000 שנה (איטליה). במיתולוגיה היוונית טריטון, בנו של אל הים פוסידון, נהג לרכוב על הגלים כשהוא תוקע בקונכיית חצוצרה כדי להרגיע סערות או כקריאת-קרב במלחמת האלים בענקים. באגדה יוונית אחרת טירהנוס, בנו של הרקולס, היה זה שהמציא את החצוצרה. חבורתו נהגה לאכול בשר אדם, ולכן כשאחד מהחבורה נפטר איש לא היה בא ללוויה. כאשר אחד מחבריו נפטר, היה טירהנוס תוקע בקונכיית חצוצרה כדי להכריז שהם קוברים את המת ואין להם כוונה לטרוף איש ושכולם מוזמנים ללוויה. הרומאים, בקו ישיר עם אגדה זו, היו מנציחים פסלי קונכיות חצוצרה על קברי אבן ועמודי הנצחה. מהרנסנס ואילך טריטונים התוקעים בקונכיות חצוצרה הם מוטיב חשוב באומנות האיטלקית. בישראל נמצאו קונכיות חצוצרה בעיקר באתרים הלניסטיים.

יוסף הלר
פרופ' אמריטוס לזואולוגיה
חוקר של רכיכות ארץ ישראל

עיצוב בולים, מעטפה וחותמת:
טוביה קורן, מאיר אשל
Stamps, FDC & Cancellation
Design: Tuvia Kurtz, Meir Eshel

מימים ימימה שולבו חלזונות הים התיכון אל תוך תרבותם של העמים השוכנים סביבו, כל חילזון בשל תכונותיו הייחודיות.

יונית ים-תיכונית *Columbella rustica*

האדם הקדמון נהג לאסוף קונכיות של היונית הים-תיכונית, שנשטפו לחוף כשהן מחוררות באופן טבעי עקב בלייה. הוא היה משחיל בתוכן חוט ויוצר מחרוזות וצמידים, או תופר אותן אל בגדיו. בארצות אגן הים התיכון קונכיות יונית מחוררות נפוצות במיוחד באתרים בני כ-45,000 שנה, הן באתרי חוף הן באתרים המצויים מאות קילומטרים הרחק מהים, והן עדות למסחר בין קבוצות שונות של ציידים-לקטים. בארץ ישראל נחשפו חרוזי יונית באתרים פרה-היסטוריים מלפני 40,000 עד 15,000 שנה בגליל, בכרמל, בעמק הירדן ואף בעבר הירדן. בגליל התקשטו בקונכיות אלה גם ציידים-לקטים לפני 11,000-15,000 שנה. לאחר מכן, עם המעבר לחקלאות, פחת השימוש בקונכיות היוניות.

ארגמן חד-קוצים *Bolinus brandaris*

תכלת וארגמן, צבעי הקודש של עם ישראל, הופקו בימי קדם משלושה מיני חילזון ים-תיכוניים, ובהם ארגמן חד-קוצים. לצביעת קילוגרם בד נדרשו אלפי חלזונות, אותם היו דגים בסל נצרים קשור בחבל, שבו הונח פיתיון של בשר. את החלזונות שנלכדו היו שורים במים ומלח, והעיסה חוממה עד לקבלת הצבע הרצוי. גוונים שונים הושגו מדילול הצבע או מערבובו בחומרים שונים. שרידים מימות המקרא של תעשיית ארגמן נמצאו בחופי ישראל, וגם בימי התלמוד השתתפו יהודי ישראל בדיג החלזונות ובתעשיית צבעי הקודש. לתכלת הייתה בימי קדם משמעות דתית לבני ישראל בגלל מצוות הציצית שבה נדרש פתיל תכלת. לימים הידלדלו אוכלוסיות החלזונות בחופי ישראל, ותעשיית צבעי הקודש הצטמצמה עד שלבסוף פסקה כליל במאה השביעית. מאז פתילי הציצית צבועים לבן בלבד. בדי

Mediterranean Seashells

Since prehistoric times, Mediterranean peoples have incorporated local snails into their cultures, each based on to its own unique qualities.

Columbella rustica

Prehistoric people used to gather *Columbella rustica* seashells that washed ashore. They would thread the natural holes caused by friction in the sea to create necklaces and bracelets or sew them to clothing. These perforated shells were very common in Mediterranean countries in sites dating back 45,000 years, as well as at sites near the coastline and even hundreds of kilometers away, attesting to trade between various groups of hunter-gatherers. Such beads were discovered in Eretz Israel at prehistoric sites dating back 40,000-15,000 years in the Galilee, the Carmel Mountains and the Jordan Valley and even on the eastern side of the Jordan River. In the Galilee, hunter-gatherers who lived 15,000-11,000 years ago also adorned themselves with these shells. Later, with the transition to agriculture, use of the shells decreased.

Bolinus brandaris

Bolinus brandaris was one of the Mediterranean snails used in ancient times to produce azure and purple dyes, the sacred colors of the Jewish People. It took thousands of snails to dye a single kilo of fabric. The snails were gathered from the sea in wicker baskets tied to ropes, using meat for bait. Once caught, the snails were soaked in salted water and then heated to achieve the desired color. Different hues were produced by diluting the dye or mixing it with other materials. Relics of biblical period dyeing industry were discovered along Israel's shoreline and in the Talmudic period, Jews in Eretz Israel also gathered snails to produce the sacred colors. The color azure had religious significance for the ancient Jewish People because of the mitzvah to wear tzitzit tassels. Over time, the snail population along Israel's shores dwindled; the sacred color industry decreased and finally stopped altogether in the 7th century. Since then, tzitzit tassels have been all white. Purple fabric was a sign of luxury in the ancient world, and in Rome, the amount of purple in a piece of clothing signified the wearer's social standing. The biblical galbanum, which was used to make incense, was probably

חותמת אירוע להופעת הבול

produced from the snail shell sealant. This sealant was typically burned to produce a pleasant odor.

Charonia variegata

In the ancient world, large seashells were made into horns by removing the tip and blowing through them. *Charonia variegata* shells were discovered in sites in Italy dating back 6000 years. In Greek mythology, Tityos, son of Poseidon the god of the Sea, would ride the waves as he blew a seashell horn to calm the storms; this was also a battle cry when the gods fought giants. According to a different Greek myth, Hercules' son Thanos invented the horn. His gang used to eat human flesh, so if one of them died, others were hesitant to attend the funeral. To avoid this, when someone died, Thanos would sound the horn to announce that they were burying the dead, that they did not intend to cannibalize anyone and that all were welcome to attend the funeral. The Romans, in line with this myth, incorporated seashell horn statues onto tombstones and memorials. From the Renaissance period onward, tritons blowing seashell horns were an important motif in Italian art. In Israel, most seashell horns were found in Hellenistic sites.

Joseph Heller

Emeritus Professor of Zoology

Malacologist, Eretz Israel mollusks

השירות הבולאי - טל: 076-8873933
שד' הרכס 21, מודיעין 7178390
The Israel Philatelic Service - Tel: 972-76-8873933
Sderot HaReches 21, Modi'in 7178390
www.israelpost.co.il * e-mail: philserv@postil.com

הנפקה:	ספטמבר 2022	September 2022
מידת הבול (מ"מ):	40 ג / 30 ר	H 40 / W 30
לוח:	1214	Plate:
בולים בגיליון:	9	Stamps per Sheet:
שבילים בגיליון:	3	Tabs per Sheet:
שיטת הדפסה:	אופסט	Offset
סימון אבטחה:	מיקרוטקסט	Microtext
דפוס:	Cartor Security Printing, France	Printer: